

BRÛNSKE-BOCKEN

Nr 106 Nov 2011

Gruppkorsband till hushållen

Spellotte i Vikene 1895
Foto: Sids Pettersson

BRÛNSKE-BOCKEN

ANSVARIG UTGIVARE

Birgit Södervall
0570-570 42
b.sodervall@hotmail.com

REDAKTIONSGRUPP

Leif Nyman
0570-911 17
nyman.leif@telia.com

Evy Nordensson
0570-560 98
ewy.nordensson@telia.com

GRAFISK FORM

Stefan Hensdal
0570-522 08
stefan.hensdal@gammelvala.se

FOTOGRAF

Första sidan: Nils Pehrsson
Motiv: Spelflotte i Vikene.

ANNONSPRISER

Helår-två nummer.
1/4 sida 2 000 kr
1/8 sida 1 000 kr

TRYCK

RAMSTRÖMS TRYCKERI
SUNNE

Käre läsare av Brûnske-Bocken!

Dags igen för en ny bock!

När detta skrivs, har vi klarat av Arvika-Mårten och älgjaksstarten.

Härliga, soliga klara dagar med höstfärger. Jag känner mig nästan avundsjuk på dem som är ute i naturen på jakt.

Blickar vi tillbaka på den gångna sommaren så kan vi konstatera, att vi haft en bra säsong. Hantverksmässan var lyckosam med många utställare och besökare och gott resultat.

Även Gammelvala gynnades av ganska bra väder. Antalet besökare ökade också med ca 1 500 betalande, som verkade nöjda med arrangemanget. Som vanligt var vi ganska slitna efter den veckan.

Alla medverkande har gjort ett fantastiskt arbete och vi inom de båda styrelserna vill tacka Er alla för goda insatser. Just nu funderar vi på, hur vi på ett ännu bättre sätt skall kunna ta hand om alla barn och ungdomar, som kommer och vill hjälpa till.

I slutet av augusti ordnades en special-dag för länets alla funktionshindrade och den blev mycket lyckad med ca 700 nöjda deltagare.

Höstmässan första helgen i september gynnades av fint väder och blev ganska succéartad med rekordmånga utställare och besökare. Det ekonomiska resultatet blev också gott.

Alla dessa arrangemang vore ogenomförbara utan vår duktiga personal och alla ideella personer, som med gott humör och stor tålmodighet ställer upp och hjälper till. Tack alla!

Nästa år arrangerar vi den 50:e Gammelvala. Det är ofattbart, att ett arrangemang som startade i all blygsamhet har kommit att växa sig så stort och lockat så många besökare och medhjälpare. Vi kan nog inte förstå vad Gammelvala egentligen betyder för Brunskog och sammanhållningen här.

Förberedelserna har startat i olika kommittéer. I samband med utvärderingsmötet den 18 september vädrades en del nya idéer, som vi antecknat. Går Du och funderar på något, så ta kontakt med någon av oss.

Närmast ligger nu vår Julmarknad, som i år kommer redan 19-20 november. Då får vi hoppas, att vädergudarna är oss nådiga!

Nu ligger den mörka årstiden framför oss, och jag vet att många fasar för mörker och kyla. Samtidigt innebär ju den här tiden tillfälle till lite lugnare tempo och ro och eftertanke. Visst omges vi av ständiga katastroflarm beträffande ekonomi, arbetslöshet, miljö och pandemier. Ibland tror jag att vi skulle må bättre av lite mindre information än vad vi får idag.

Kanske är det så att vår förmåga till förnöjsamhet behöver tränas, att vi kan känna glädje också över ganska enkla saker.

Jag tror, att vi skall försöka se ljuset på framtiden. Människan har i alla tider lyckats övervinna svårigheter och finna lösningar på svåra problem. Tillsammans utträttar vi storverk. Se bara på vår verksamhet!

Folkrörelsernas grundidé är, att många tillsammans kan förändra världen. Hembygdsrörelsen är en av Sveriges största folkrörelser.

Tappa inte sugen! Tack för Din insats!

En riktigt God Jul och Ett Gott Nytt År önskas Er alla!

Birgit Södervall

60-årskalas hos Brunskogs Husmodersförening..

Husmodersföreningen fyllde egentligen år i januari, men man beslöt skjuta på själva jubileumsfesten till i september. Men den 20 september på kvällen var det dags för en hejdundrande fest på Skutbouddens restaurang. Från hembygdsföreningen deltog fyra personer, men hela styrelsen var bjuden.

Det var många, som hade hörsammat kallelsen, och drygt 110 personer hade bänkat sig runt de festligt dukade långborden när det var dags för Mia Brodin att hälsa välkommen. Hon utlovade både tillbaka-blickar och underhållning, men framförallt lovade hon oss tre-rätters supé med tallriksservering vid borden. De flesta av oss hade nog förberett sig inför kvällen med att äta lite eller ingenting under dagen, så vi hade en tendens att glufsa i oss förrätten för snabbt. Sedan fick vi en liten paus för att invänta den gudomligt goda varmrätten, som bestod av bergtunga med pressad potatis och en fantastiskt god sås.

När vi hade ätit mera än vad vi egentligen förmådde, så inledde Brita Lundmark och Maj Eriksson sina tillbakablickar och historik.

Den blev väldigt intressant, eftersom olika medlemmar berättade om hur deras mammor anslutit sig, men också egna minnen. Vi fick också prov på olika visor, som diktats i och till föreningen under gångna år, och som framfördes av en ”doagrupp”.

Efter kaffe med en ”smarrig” dessert kom Göran Samuelsson från V:a Ämtervik och underhöll oss med visor, historier och barndomsminnen. Hembygdsföreningen överlämnade som gåva till födelsedagsbarnet ett valfritt träd att plantera på valfri plats på Skutboudden. Vi får väl se, om det blir ett vårdträd eller ett fruktträd...

Traditionellt överlämnades också till alla deltagare en orkidé. Så var det dags att gå hem efter en festlig kväll ännu ett minne rikare. Tack till arrangörerna!

B.

Maj Eriksson och Britta Lundmark vid bordet.

Lilly Löfgren och Edit Olsson vid bordet.

Jan Ersa - En värmländsk kärnkarl.

Han var kortväxt, bredaxlad och grov, och ansågs vara bygdens starkaste karl. Till utseendet kunde han ej sägas vara vacker; det som gjorde honom eftersökt och beundrad var hans ovanliga styrka och kunnighet i allt. Gift var han, hade sex döttrar och sex tolftedels hemman. Han satt som en kung på sin gård i Toltan och styrde därifrån med envåldsmakt sina övriga jordbruk i Kallviken, Näs, Fösked, och Stålberga. Och som han var ”väl förfaren i bokliga konster”, hade han hugnats med många förtroendeuppdrag i det kommunala livet. Men hans håg låg ej enbart ditåt, han älskade även bragd och envig. Än i dag visas en stor sten efter Nolbyvägen, som han brukade bära från den ena vägkanten till den andra. Och än har ingen gjort det. Den stenen har liksom blivit hans monument, ty den benämnes ej annat än ”Jan Ersens sten”.

En oktobermorgon tar han sin hustru Karin i kariolen och kuskar till Åmbergshedens marknad, ty ingen fick försaka ”den eviga glädja på hea”.

Välkommen dit träffar han snart kamrater.

Alla hade ”neste” med och en sup skulle ta´s. Men inte gick det an att ta för mycket, för då kunde det kanske vankas stryk. Finnar och vägens fant voro värst, hos dessa satt kniven ganska lös. När spriten hade gjort sitt, ansågs slagsmål vara oundvikligt. Från ett hörn hördes redan hotfulla rop och förbittrade ord, och som en stormvåg gick mumlet fram genom marknadsskaran. Det behövdes inte mer än en örfil, förr än hela platsen skulle vara ett blodigt tumult. Vem skulle giva signalen? Den var given, Tattar-Joe hade begagnat kniven. Barn och kvinnor flydde gråtande in mot skogen, medan en massa vilda, av spriten halvtokiga bönder, finnar och fant slogos som det gällt hem och frihet. Blod flyter och svordomarna hagla, massan går sin böljegång från hedens ena sida till den andra. Den halvtokiga jägar Spets springer omkring med en knölpåk medan han skriker: ”Här har du för sist, här har du för sist”. Det var ett helt års bitterhet och hat som tog ut sin rätt. Det var heller ingen marknad, om inte blod flöt. Åmbergshedens marknad var Fryksdalens största högtid, liksom Arvika var Jösse härads. Jan Ersa hade gjort en rond kring heden då han mötte Timbonäsgutten.

- Ska vi göra rent? Frågade denne.
- Ja, varför inte, svarar Jan Ersa lika kort.

Och med överredet av var sin säckkärria i händerna börja de bearbeta den vilda marknadshopen. Sakta viker hopen undan; det är inga fega män de ha emot sig. Liksom automatiskt arbetar dessa bägge mot den stora massan, som nu var hårt hopträngd. Visserligen hade bråket avstannat; mängden hade nog av Jan Ersa och Timbonäsgutten. Mer än en låg sanslös där dessa gått fram. Trots allt motstånd lyckades de rensa marknadsplatsen. De som voro kvar flydde i panisk förskräckelse. Segrarna sågo sig omkring. Med kraftigt handslag skildes de åt och Timbonäsgutten yttrade:

- I Arvika mötas vi igen.
- Ja i nästa vecka, svarar Jan Ersa.

Det var marknad där då, men om det skulle bli lika bråkigt där var väl ovisst.

Nere vid tingshuset står mor Karin och väntar. Häst och kariol har hon i ordning. Tyst och förströdd sätter Jan sig upp och tar tömmarna. Nu bär det hemåt.

Jan Ersa var en underlig människa. 84-årig slutade han sina dagar, av överansträngning sades det. När inte de fyra drängarna orkade med kolveden, som skulle rättas, tog Jan och gjorde arbetet ensam. Inte underligt att han strök med efter sådana kraftprov.

A. Björnold
Årnäs

Vid hästskjutsen för 130 år sedan.

Vem är Nils Olsson? Johannes Berggren hade många blyertsteckningar av honom i sina gömmor. Den här är gjord 1879 och under teckningen står:

- Brakar du att köra oxar du som aldrig får min skjuts i ordning.
- Ja, men de brukar inte vara så feta som den jag får köra nu.

Vill du hjälpa till.

Vill du hjälpa till under några av vår evenemang säsongen 2012
så är Du välkommen att kontakta kontoret,
0570-522 08

Nära gamla rallyvägen i Nolbystegen bor Ingegerd Persson sedan 1985. Hon kom flyttades från Östergötland och trivs alldeles utmärkt med skog och natur in på knutarna och sin katt och hund ännu närmare. Ingegerd skriver vardagspoesi och har lämnat några dikter till Bocken.

Ett jäktande vårminne

Kom sätt dej här och ta det lugnt,
vid stugans bord,
så ska vi prata över en kopp kaffe,
med lugna och vänliga ord.

Du hade inte tid för du skulle hem och städa,
mattor ska ut, golv torkas av, sängar skall vädras,
och skogens fåglar sjunger,
och marken ligger bar i solens sken,
och knoppar börjar att spricka ut på björkens gren.

Jag fick tulipaner av dej att sätta i vasen,
de flesta av dom stod i knopp.
Jäkta inte, jag själv struntar i städet.
Sätt dej så tar vi oss åter en kopp.

Nej tack! Du svarar, jag måste åka hädan,
jag måste hem och städa, sängkläder vädras.
Sedan ska jag duscha och smörja in min hy,
och ta fram handarbetet och börja sy.

Och efter allt detta, så ska du baka
Ingenting i hemmet vill du försaka.
Det är bara att gno från morgon till kväll,
Ditt namn är jäktande mamsell.

MOELVEN®

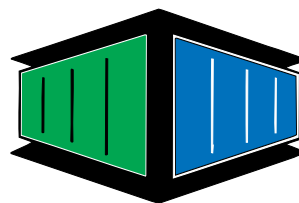
Moelven Edanesågen AB

Skogsägare !

**Ta gärna kontakt med oss när
det gäller avverkning,
skogsvård eller andra
skogliga frågor.**

Välkommen !

 SKOGSBRUKARNA

FINNEBÄCKS

Johan Wästlund
Finnebäcks AB

Frysen 671 70 Edane

Växel: +46 (0)570-727770

Direkttelefon: +46 (0)570-727777

Mobil: +46 (0)70-9919202

E-post: johan@finnebacks.se

Webb: www.finnebacks.se

Världen är liten.

Att världen är liten fick vi än en gång bekräftelse på under årets Gammelvala. Så här berättar Ester Tholén:

Jag stod utanför serveringen på Skutboudden och pratade när en äldre gentleman kom fram till mig och frågade om jag var ifrån Brunskog.

- Ja, sa jag, det är jag.
- Min fru kommer från Brunskog, sa han, och har gått i skola här.
- Vilken skola gick hon i, frågade jag.
- Kyrkebyn, sade han.
- Var bodde hon då, frågade jag.
- Bråten, sa han, fast lite högre upp.
- Jaha, sa jag, Bastkärrstorpet.
- Känner Du till det, sa han.
- Ja, jag är skolkamrat med flera av dem. Så räknade jag upp namnen på alla barnen. Vem av dem är Du gift med?
- Med Birgit, sa han. Hon kommer här.

Och där kom hon, flickan som jag inte sett sedan hon gick i småskolan när jag gick i sista klass för 73 år sedan. Det blev ett kärt återseende. Vi drack kaffe tillsammans och pratade i flera timmar. Visst är det konstigt att han kontaktade just mig. Världen är sannerligen liten!

Kyrkebyns skola 1935. Ester Tholen sitter som nr 6 från vänster.
Birgit är tyvärr inte med på bilden.

Skutbouddens Restaurang

I ljus och trevlig miljö kan vi servera både små och stora sällskap. Välkommen att kontakta mig så ska vi finna en bra lösning på dina önskemål.

Med vänliga hälsningar
Linda-Marie Bergsten
0570-521 35

Banken som påverkar livsvillkor i bygden

Vi väljer att ta beslut som gör att vi kan ge bästa möjliga service till den som bor och verkar i västra Värmland. Vår beslutsgrund är betydligt bredare än den kortsiktigt ekonomiska. Vi värnar om vår bygd. Vi tror på en god ekonomisk och social utveckling här, på en bra framtid, helt enkelt!

Välkommen in! Edane 0570-502 02

Westra Wermlands
Sparbank

VI TÄNKER SOM DU

www.wwsparbank.se

Virkesflottning i Mangskog och Brunskog.

Flottning av virke på vatten var i lång tid det billigaste transportmedlet. Det förutsatte förstås att arbetskraften var billig och vattendragen någorlunda lämpliga.

Redan vid slutet av 1600-talet flottades virke från Brunsberg till Borgvik. Brunsbergs bruk och ägaren Cristoffer Geijer fick befallning att leverera 80 mastspiror vid Borgvik. Själva transporten är inte beskriven eller avbildad men hur skulle man ha kunnat frakta jättefuror på annat sätt än sjövägen?

Den vanliga flottningen eller ”flöttinga” som det heter på vår dialekt, började omkring förra sekelskiftet.

I bildmaterialet från Mangskog finns foton på ett byggarlag som år 1915 snickrade slussen eller timmerrännan förbi forsarna vid Knaggen. Ungefär vid samma tid byggdes Humsjödammen. Under de första årtiondena på 1900-talet byggde Billerud pappers- och massafabriker i Grums, Slottsbron och Segmon, som behövde virke och flottningen ökade mycket. Sågverk fanns på flera ställen efter flottleden.

Innan virket skickades med vattnet hade det blivit lagt i prydliga vältor, mätts och försetts med märken som talade om vem som skulle ta emot det och om det skulle sågas eller användas i pappers- och massaindustrin. Detta skötte ett tummarlag.

De översta delarna av flottlederna var strida bäckar och där fordrade stockarna mycken hjälp för att flyta på. Till Mangen kom virket från Salungen genom Slobyälven, från Humsjön via Humsjöälven och Tobyälven. Från Mangen tog Slorudsälven virket till Värmeln. I Åmot kom virke från N Baksjön och S Baksjön och stötte till genom Bakälven.

Hur flottning kunde bedrivas i den smala och strida bäcken mellan Norra och Södra Baksjön är fullkomligt obegripligt. Slutligen kom till Värmeln även virke från Rinnen genom Rinnforsälven och till Säveln kom också virke ifrån Stor-Emsen. Från Säveln flöt virket genom Brunsbergsälven ut i Labbyviken i Värmeln. (Karta på nästa uppslag.)

Flottningen bedrevs när vattenföringen var som bäst, alltså maj och juni och det fanns särskilda bestämmelser för virkets längd. Från normala maxlängden 28 fot fick virket inte vara längre än 18 fot från Humsjön och 24 fot från Bakälven.

När virket kom till ”skeljen” i Vikeneviken tog andra flottare hand om virket. De flesta bodde i närheten och kom tillbaka varje försommar för att arbeta vid ”skeljen”. Där fick man nytta av märkena som tummarlaget slagit på. Man skilde sågtimmer och massaved åt och såg till att de olika industrierna fick sitt virke. Billerud skulle visserligen ha nästan allt virke men man måste ju titta på märkena på varenda virkesbit för att vara säker.

Virket drogs samman i mosor, senare buntar för att släpas vidare med bogserbåten till Borgvik. Den långsamma färden till Borgvik tog mellan 15 och 20 timmar, beroende på vind och antal mosor. I mitten av 60-talet hade lastbilar tagit över transporten av virke och flottningen upphörde.

Timmer och länsor vid Fångnäsdammen på 1940-talet.

Foto: Martin Rinberg

”Flottare med Färg”

En av få flottare som finns kvar och kan berätta om flottarlivet är Åke Persson i Tobyn – Åke på Skabben. Åke började i flottargänget i mitten av 1940-talet och de första dagarna tog Martin Rinberg i Skog hand om honom och lärde ut det viktigaste. Flottarsträckan var Ritallanne uppe vid Humsjön ner till Mangen. Det började med strömsträckan nedanför Humsjödammen där timmerstockarna skulle dras upp motströms mot stränderna för att styra det kommande virket från stenar. Vid mitten av 40-talet var lönen 9 kr per dag.

Nere vid N Flyttjärnet samlades virket inne i en länsa. Stockar sammanbundna med länskoppel fångade in virket som kom drivande med älven. När länsan var full stängdes den och så skulle hela paketet dras till tjärnets utlopp. Flottarna hade en s k ”speleka” till hjälp. I ekan fanns en spelkubb och ett ankare fäst i änden på en lång wire. Man rodde ut och fäste eller släppte i ankaret, rodde tillbaka och fäste ekan i länsan. Wiren lades runt kubbens handtag ”spela” hem länsan. Om det var möjligt inväntade man medvind eller i alla fall vindstilla. Utöver spelekan hade flottaren bara båtshaken som hjälpmedel.

Åke berättar om skitdagar, vädret var dåligt, virket fastnade och bildade ibland bröt. Allt blev blött och halvigt och hur man än slet räckte inte den gemensamma muskelkraften för att lösa upp bröten. Då fick man ta till dynamit för att få iväg virket. Andra dagar var flottingen rena nöjet. Virket flöt på, solen sken och gemenskapen i flottargänget god. Man påminde varandra dråpliga händelser, ofrivilliga bad och våghalsiga åkturer på timmerstockar.

-Viktor i Brattsättra var flötarbas, berättar Åke, om honom minns jag bäst, hur det gick till när han tog sig en cigarett. För att inte behöva bjuda runt sa han alltid när paketet åkte ner i bröstfickan :

- Dä va vesst den seste!

Åke Persson i Tobyn –Åke på Skabben.

När virket flöt på och solen sken kunde flottaryrket ha lite av det romantiska skimret över sig som det ofta omges av. Stig Claesson nära gamla Mangfallabron.

Inga allvarliga olyckor inträffade under flötninga. Helge Bryntesson försöker torka byxor efter ett ofrivilligt bad.

Faktakällor:

Åke Persson Tobyn, Evert Landgren Tobyn, Sven Wiman Brunsberg
Harry Schützer; Om Brunskog förr och nu, 2009.

Bild 1). Ståtlig timmervålta vid Rita-lanne. Tummarlaget samlat kring våltan. Fr v: Liggande: Gösta Larsson. På våltan: Emanuel Nilsson, Hugo Hemqvist och Uno Persson. Klångande: Johan Nilsson, Axel Särnblad, Arne Larsson, Arvid Lövgren och Gottfrid Andersson.
Foto: Evert Landgren

Bild 2). Humsjöälven. En av Åke på Skabbens första dagar som flottare. Här tillsammans med en flottare från Gräshöjden.
Foto: Evert Landgren

Bild 3). Förbi Knaggen löpte en lång timmerränna.
Foto: Evert Landgren

Bild 4). Bröt i slushålan nedanför Knaggen.
Foto: Evert Landgren

Karta över Mangskogälvarnas och Brunsbergslävens flottningsområde.

Mörkblå vatten markerar flottningslederna.

NE vid HUMSJÖN till BORGVIK

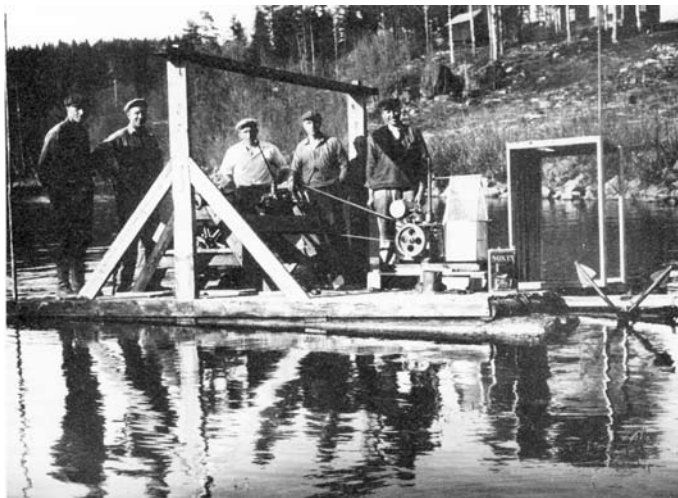

Bild 5).Timmerflottning på Mangen. Speleka Bocken 36.
Från vänster: Edvin Olsson, Lövasen Åmot, Albin Andersson,
Hagen Lövnäs, Helmer Klasson, Nyrönninga och Oskar Tonell,
Lövnäs. Foto: Henning Andersson, Lövnäs.

Bild 6). Flottare i farten vid älvkröken ovanför bron i Åmot.
Foto: Martin Rinberg

Bild 7). Mosläggare vid buntverket i Vikene ca 1945 fr v:
Johan Nilsson, Anders Magnusson, Arvid Wistrand, Nils Karlsson,
Konrad Wiman, Carl Schützer, Okänd, Anders Lindgren, Erik
Wiman och Carl Persson.

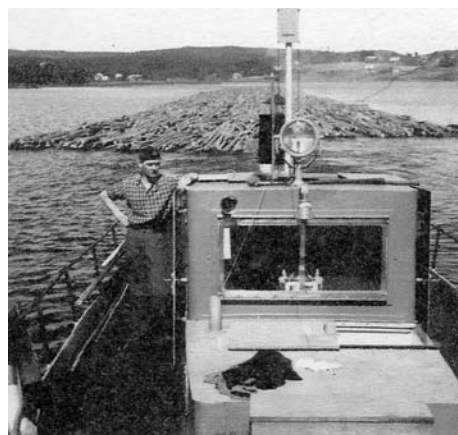
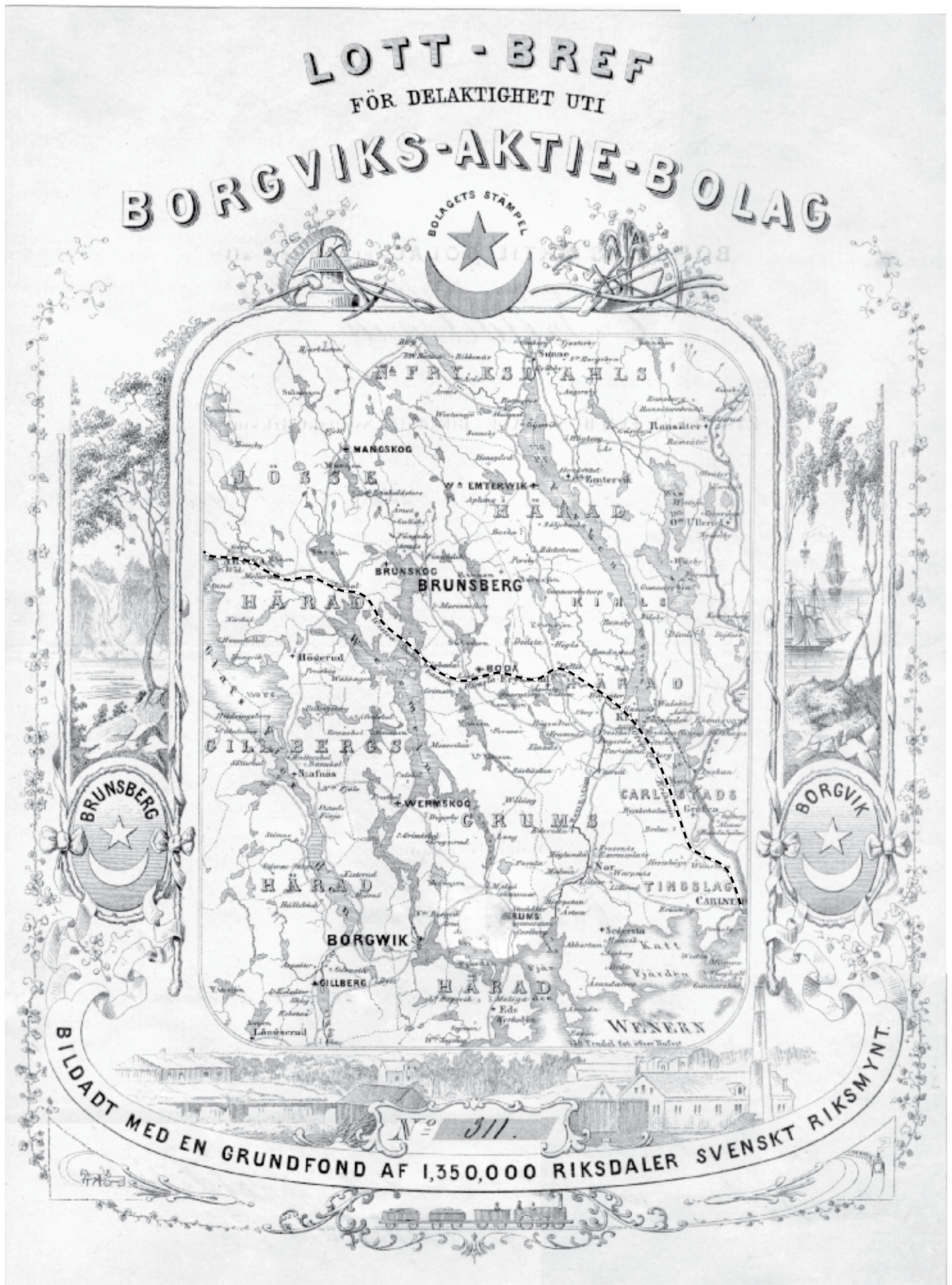

Bild 8). Virkessläp i Vikene för vidare transport till Borgvik.

När järnvägen kom till Brunskog – för 140 år sedan!

Kartan visar ett av Nils Erikssons förslag till sträckning av stambanan genom Brunskog. Detta förslag blev aldrig verklighet. Den slutliga sträckningen går norr om förslaget på bilden och tågen passerar idag Brunsvik.

Rörligt rallarliv när Nordvästra stambanan byggdes nödåren 1868-1871.

Sveriges järnvägsnät byggdes förhållandevis sent. Nils Eriksson, bror till uppfinnaren John Eriksson, fick i uppdrag att med fria händer planera var den skulle dras fram. Nils Eriksson hade två förslag av stakningar vad gällde Nordvästra stambanan genom Brunskog. Den ena norr om Värmeln med stationer i Vikene och Furtan. Den andra stakningen gick ut från Högboda över Ölserud, Krokstad tvärs över ögrupperna till Lilla Skärmnäs vid Sandströms ställe och vidare mot Edane.

Dåvarande Brunsbergs bruk med sina svartsmedjor, spiksmedjor och verkstäderna vid Moriansfors blomstrade och de mäktiga brukspatronerna såg Brunsberg som ett framtidens industricentrum. Man kämpade hårt för att få järnvägen framdragen dit. Resultatet härav blev att järnvägen drogs rakt igenom själva bruksområdet med en station uppförd strax väster därom. Först planerades att bygga den mitt för herrgården, vilket ogillades av bruksherrarna, som var rädda för bråk och oväsen. Men stället för utveckling gick bruksepoken mot sitt slut och nedläggning skedde redan 1882, drygt 13 år senare.

Nu invaderades trakten av sydsvenska rallare och en något oroligare tidsepok inleddes bland de fattiga bönderna. De redan överbefolkade hemmen fick upplåtas och baracker byggdes. Sjukstuga likaså i Vikene på nuvarande Hagalund och vid "Futten" såldes mat och brännvin. Bengt Nyström berättade i Bocken nr 80, att husbehovsbränningen förbjöds 1854, dels för det fruktansvärda missbruket, dels för att man nu skulle bygga järnvägar. Statsmakten behövde få in medel till själva byggandet och dessutom utgjordes en del av rallarnas lön av brännvin. Inte undra på än att slagsmålen var legio. I Brunsberg kom den lilla sågverksarbetarbostaden "Tittut" att tjäna som krog.

Det blev nu en rik språkförbistring i bygden, och rallarna möttes av misstro, när de gjorde intrång bland bygdens flickor. Brunskogsblodet kom att blandas upp. Först var kanske inte "rallebusebarnen" så välkomna, men det har visat sig bli bra ättlingar av sydlänningarna.

Det blev ett mödosamt och dyrtbart järnvägsbygge mellan Brunsberg och Arvika med två tunnlar och flera bergskärningar att spränga och två mossar att fylla. Den besvärligaste delen av arbetet var den 600 m långa banken över Värmeln, där den fasta botten på det djupaste stället låg 36 m under vattenytan. Till fyllningen åtgick nära 600.000 kubikmeter fyllnadsämnen, dvs ungefär 300.000 dåtida lastbilslast. Gruset togs från grustag i Tovdal och Vikene och en av öarna söder om Strand.

Vy över grustaget till Futten i Vikene.

Från grustaget uppe i Vikene ändrades strukturen åtskilligt under de år järnvägsbygget pågick. Man hade räls och vagnar ner till sjön, där gruset lastades över i pråmar för att sjöledes transporteras till banken. Pråmarna var delvis inköpta från Finland, där de lär ha använts i 1809 års krig som kanonjollar. Den från tunnlar och bergskärningarna uttagna stenen användes givetsvis också. Bankfyllningen över Värmeln, var den dyraste delen av stambanan för Statens Järnvägar.

Arbetet med tunnelbyggena och banken var riskfyllda och 8 män fick sätta livet till och många blev skadade. Evert Hammarström skrev i Bocken nr 52, om hur hans morfars far omkom vid sprängning av en bergskärning i Ingersbyn. Dynamit fanns inte då, och både krut som användes först och senare nitroglycerin var riskfyllda att använda. I boken om Olof Olssons dagboksanteckningar har han antecknat olyckshändelserna. Vid Gunnarsbyn kantrade en gruspråm, varvid rorgångaren drunknade. En arbetare drunknade vid banken under ett gruslass. En arbetare vid järnbanan blev ihjälslagen av ett jordfall. Två rallerbusar drunknade.

Den första tunneln.
Foto: Nils Pehrsson ca:1890

2011 används en ny större tunnel, den första syns till vänster.
Foto: Evy Nordensson 2011

När hela banken låg klar för rälsläggning inträffade ett ödesdigert ras. Hela banken försvann på en natt och räls och vagnar skulle ha följt med i djupet, där det ligger än idag. Morgonen efter att banken försvunnit var sjön i uppror. Det hade inträffat jordskred i bottenlagren av sådan omfattning, att det, enligt vad det påstås, skjutit upp upp lera vid Skärmnäs strand, dit det är omkring en fjärdingsväg. Något som även Arnold Sandström påtalade efter de gamle i Skärmnäs. Arbetsledningen var förtvivlad och till och med Konungen rådfrågades. Den regerande Carl den XV lär ha sagt, fortsätt och om det kniper så skall han hjälpa till med kopparpengar. Med mossorna krävdes också ett stadigt material för att inte banan skulle sjunka.

Sven Engetorp, före detta tjärbrännare på Gammelvala, har berättat om hur en av hans förfäder vid tiden för järnvägsbygget, i samband med ett arvskifte på Ängera i Stora Skärmnäs, fick arva den timrade övervakningen. Han skulle sätta upp ett hus på ägor intill, men i stället valde han att sälja timret som underlag vid Skärmnäs mossen. Det var bra betalt och i stället högg han sig nytt timmer till byggandet av Grönlund som blev något fördröjt på så sätt. Vid Lerholmsmossen inträffade att banan sjönk i samband med att gruståget passerade. Det uppstod ett förfärligt dunder och alla vagnarna ramlade åt sidorna eller på ända. Trots att många arbetare var närvarande skadades ingen.

Arbetet utfördes och betalades i regel efter ackord och då kunde förtjänsten uppgå till 2 å 3 kronor per dag. För tillfälliga arbeten, som anordnades för att arbetarna skulle stanna kvar över vintern, var dagpenningen 75 öre. Levnadskostnaderna var låga. Mat och husrum kostade i regel 50 öre per dag. Ett mål mat betalades med 6 skilling = 12 öre. Även om järnvägsbygget förde med sig många negativa sociala verkningar, såsom fylleri, stölder, slagsmål och faderskapsmål, gav det också arbetsförtjänster till bygden. I Olof Olssons dagboksanteckningar skriver han om sin förtjänst på järnvägsbygget under 6 månader av 201 riksdaler.

Den stora invigningen

Invigningen var planerad till våren 1871, till Konungens födelsedag. Det var meningen att Konungen skulle inviga järnvägsbanan, men han blev sjuk och någon annan prominent person fick det uppdraget. Banvaktstugor byggdes upp tätt längs banan. Det var en stor dag vid Edane och Brunsbergs stationer, när invigningsståget kom ångande från Karlstad in på stationsområdena. Med tåget följde många stora och bemärkta män. Alla som mött upp vid stationerna blev bjudna på öl och smörgås. På godsmagasinet i Edane var det ordnat med dans hela dagen. Den som var extra stolt och glad var den 10-åriga flickan Maja på Lellåsen i Gryttom. När rallarna höll på att spränga Gryttomstunneln, gick hon till dem med smultron för att sälja.

De sprängde från varsitt håll och möttes på mitten och när hon kom hade de just mötts och fått ett litet hål. Rallarna på andra sidan ville också ha smultron. Då lyfte man helt sonika flickan igenom hålet och hon blev således den första att passera igenom tunneln. Något som hon var stolt över hela livet. Bandelen Laxå – Arvika hade kostat drygt 19 miljoner kronor.

Brunsbjergs station vid 1800-talets slut

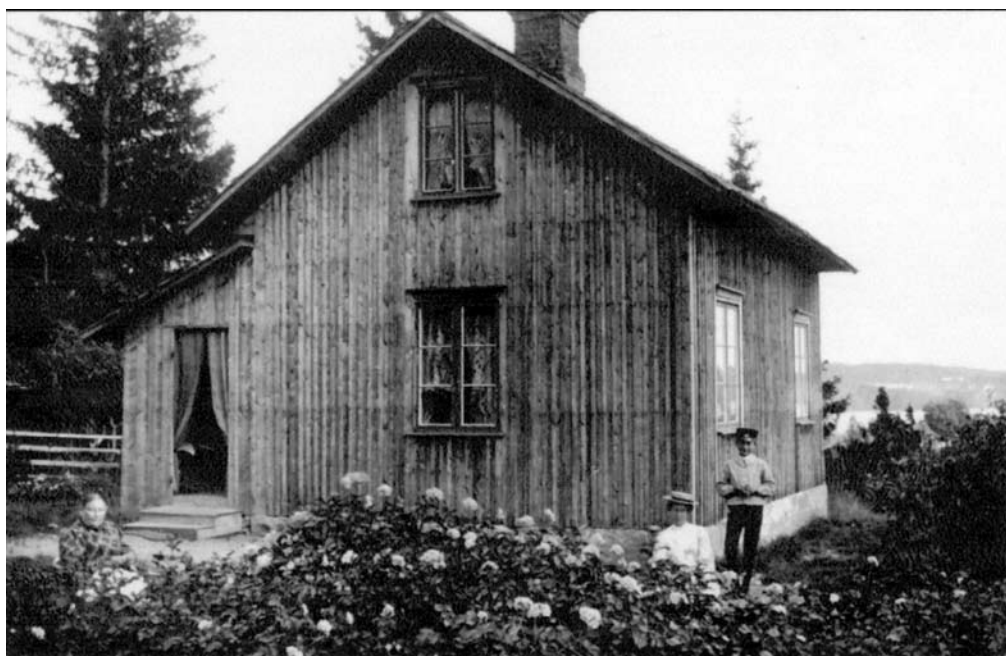
Edane station vid 1800-talets slut

Redan på hösten samma år, beskriver Olof Olsson vidare i sina anteckningar, om hur kolpriserna steg med 50 % tack vare konkurrens av järnvägens behov. Det blev ljusare tider för bönderna och under hösten steg röken från 100-tals milor. Och om vintern kom långa rader med kolkörare. År 1872 avled Konung Carl den XV och redan månaden därefter reste Konung Oscar den II på sin första resa till Norge, med tåg. En resa som annars tog flera veckor i anspråk! Men när han skulle göra samma resa i februari 1881 blev resan inställd efter en veckas snöskottande och 25 grader kallt. Alla tåg stod stilla. Med järnvägen öppnade sig också andra möjligheter till förtjänst. Den 26/8 1895 var Olofs fru Anna till Brunsberg och skickade smör till Stockholm och fick 1,60/kg. Vid denna tid blev det alltmer vanligt att man skickade ett slaktat djur till Kristiania med ”järnbanan”. Transporten tog tid och kylvagnar fanns inte och då kunde det bli, som han skriver 22 februari 1894, att köttet av Bråtkon kom tillbaka kasserat från Kristiania.

År 1903 skedde en tragisk olycka vid svängbron vid järnvägsbanken, då både banvakten Anders Apelqvist, 51 år och hans son Ragnar, 12 år drunknade. Även den 5-årige sonen Gunnar var med och var vittne till olyckan.

Apelqvist hade gjort en sedvanlig avpatrullering vid järnvägsbanken. Han var samtidigt brovakt. Sönerna var med för att fiska. Någon ifrågasatte, att det kunde vara riskabelt, men banvakten sa: -” om de ramlar i, tar jag upp dem”. Man tror att sonen kanske kanade i. Apelqvist var känd för att vara en spänstig och styv simmare och brukade simma tvärs över sjön utan fölgebåt och han var inte främmande för att dyka på djupt vatten. Även sonen var en duktig simmare. Fadern hoppade genast i för att rädda sonen. Dök flera gånger, men bakströmmarna vid bron gjorde att det inte lyckades. Den 5-årige sonen sprang hem och påkallade hjälp. Man fick dragga efter dem i flera timmar. Händelsen etsade sig fast, och sonen var hela livet vansinnigt rädd för vatten och gick aldrig ut på någon is.

Änkan Britta Apelqvist 50 år, och hennes två kvarlevande barn Beda 24 år, och sonen Gunnar 5 år, fick inte bo kvar i banvaktsstugan i Gunnarsbyn efter olyckan. De var nu medellösa och utan bostad. Detta blev en bygdens sorg, och genom socknens hjälp fick de tillfällig bostad i Öststuga i Stora Skärmnäs, som stod tom. Under den närmaste tiden gjordes penninginsamlingar. Hela folket i Brunskogs socken visade en oerhörd solidaritet och hjälpsamhet, som gjorde att änkan och hennes kvarlevande två barn klarade sig ganska hyggligt.

Hagaberg i Stora Skärmnäs.

Penninginsamlingen räckte till inköp av en gesällbyggnad vid Vassviken. Det beslöts att byggnaden skulle flyttas till den ganska stora ”hopmark” intill Hagane, som bönderna i Stora Skärmnäs ägde. Även nu hjälpte folk till från olika delar av bygden, att gratis montera ned stugan, transportera den och slutligen återuppbygga den. År 1905 var den klar och fick namnet Hagaberg. År 1912 tillkom ännu en byggnad på ”hopmarken” och det var Missionshuset, som ägdes av Evangeliska Fosterlandsstiftelsen och som idag handhas av Sandvikengården. Först 1913 fick hon pension från SJ efter mannen och då 13 kr i kvartalet. Man var inte villig att betala ut, eftersom han haft sonen med på bron i jobbet. Dottern Beda som hade pigplats lämnade allt hon tjänade till sin mor. Grannar och släkt i både Lilla och Stora Skärmnäs samt i Strand bistod familjen med hjälp på olika sätt. De lämnade gåvor som mjölk, mjöl och slaktstycken m m. Men hon var kry och kunde hjälpa till i stugorna. Trots svåra förluster, miste sammanlagt fyra barn, var Britta en gladlynt människa.

Sonen Gunnar flyttade hemifrån 17 år gammal och tog anställning på SJ i Arvika. Flyttade senare till Örebro och utbildade sig till lokförare. Blev gift med skolkamraten Elin från Där Oppe, som gick på hushållsskola i Örebro. Gunnars barnbarn Victoria Appelqvist äger idag Där Oppe och Britta Apelqvist barnbarn äger Hagaberg.

Evy Nordensson

Fortsättning i nästa Bock

Bild fråga

Är det någon som känner igen kortet och vet vilka eleverna är?
Kontakta hembygdsföreningens kontor 0570-522 08

Bildgåta

Var i Brunskog hittar man denna fina entré.
Svar på sidan 19.

AFFISCHER EFTERLYSES

Inför jubileét 2012 då Gammelvala firar sin 50:e sommar planeras en affischutställning från alla åren. I hembygdsföreningens arkiv saknas endast 2 årgångar och det är 1963 och 1965. Finns det någon som har dessa sparade och kan tänka sig att låna ut dem till Hembygdsföreningen. Kontakta Brunskogs Hembygdsförening 0570-522 08, Lillemor Hansell.

Brunskogs Elektriska

Edane Rör AB

671 70 EDANE

**Vi utför de flesta
former av installationer
inom EI & VVS**

**0570-501 87 (EI)
0570-502 00 (VVS)**

BYGGVAROR I MANGSKOG AB

Grytterud - 671 96 Mangskog
Tel. 0570 - 910 11 - Fax 0570-911 80

*Allt från grund till tak
Välkomna in på en kopp kaffe
Jan & Kristina*

Carl-Johans Grävtjänst

Brunskog

Ombesörjer grävning,
dumper och lastbils-
transporter samt skogs-
röjningsarbete

**Kontaktperson
Mikael Gustavsson
Mobil: 073-049 17 30**

Välkommen till din
Coop Nära-Butik i Vikene!

- Livsmedel
- Bensin
- Bilvårdsatiklar
- Vi säljer Svenska Spels lotter
- Apoteksombud

Öppettider juni, juli och augusti:

Mån - Fre 9 - 21

Lördag 9 - 21

Söndag 12 - 21

coop nära

Vikene en del av **KONSUM VÄRMLAND**

Kalendarium

Julmarknad

19 - 20 november. Öppet kl 10 - 17

Julbord

1:a, 2:a, 3:e och 4:e advent. Pris 235:-
Välkommen att ringa och beställa.

Telefon: 0570-521 35

Morsdagsmiddag

Söndagen den 29 maj. Se närmare kommande annons.

Evenemang 2012

Antik- och samlarmarknad
Hantverksmässa
Gammelvala

maj (se kommande annons)
1 juli - 3 juli
23 juli - 30 juli

Bildgåtan

Svar : Skogstorp i Skog

OBS!

Medlemsavgift för 2012 är 100 kr och betalas in på bankgiro nr 849-90 22.
När ni betalar in, var vänliga att uppge namn och fullständig adress så att vi kan registrera Er.

Välkomna både nya och gamla medlemmar!

Nästa Bock kommer i maj 2012. Vill du medverka så skicka in ditt material till expeditionen.

Adress: Brunskogs Hembygdsförening, Skutbouden, 671 94 Brunskog.

E-post: info@gammelvala.se

En rektit Go Jul å ett Gôtt Nytt År”

önskar Brunskogs Hembygdsförening och Brunskogs Husmodersförening

Dina Försäkringar
Brunskog

—Vi försäkrar det du är rädd om—

Våra ombud!

Karlstad
070-301 09 09

Sunne
070-520 32 40

Norra Värmland
070-242 26 00

Munkfors/Hagfors
076-83 27 460

Edane 0570 - 509 09

www.dina.se/brunskog

Henrys
BYGGMATERIAL

Tel. 0570-50026

Långvaksvägen 10, Arvika

Öppettider

Månd - Fred 7 - 17

Lörd 9 - 13

Verkstad för tyngre fordon

Hydraulslangtillverkning. Parker system.

EDANE MASKINSERVICE

Movägen 9,
671 70 Edane

info@edanemaskin.se
Tel:0570-504 00, Fax:0570-504 70